

# Растителното богатство на Руї планина

Димитър Димитров

Тази неголяма погранична планина се намира във флористичния район Знеполе, като по хребета ѝ преминава днешната българо-сръбска граница. Част е от Верило-Руїската планинска система западно от град Трън. От юг, изток и север се ограничава от долината на река Ерма. Най-високата ѝ точка е връх Руї 1706 м. надморска височина. Разположена е в район със слабо развита икономика и пътна инфраструктура и остава встрани от активните туристически потоци. Това може би я прави по-автентична, по-интересна, а и по-привлекателна за хората, надарени с познания и любопитство към природните богатства.

От центъра на град Трън по асфалтов път тръгваме за село Ломница. След няколко завоя достигаме хижа „Ерма“. Пътят завива наляво към село Ломница, а ясно разклонение води до известното Ждрело на река Ерма, но за него ще стане въпрос накрая. Преди селото на левия бряг на реката е разположен Трънският манастир „Св. Архангел Михаил“, който е влязъл в историята не само с религиозната си роля, но и с бунтовнически принос. В него през 1871 е бил основан Трънският революционен комитет, в който се включили Димо Петричев и Гуго Масаловички, печално известният

Димитър Общи, Гюро Байкушев, Григорий Кокин и изуменият на манастира свещеник Савезий. Близко до манастира, като в народна песен - под три буки, се намира аязмо със студена лековита вода.

Оставяме колата в края на село Ломница, минаваме по мост над реката и тръгваме по левия черен път, изровен в дълбоки коловози от товарни камиони, но все пак проходим за джипове. Предишните няколко дни бяха гъждовни и коловозите и дупките по пътя са пълни с вода. Движим се над един от притоците на Ломнишка река - Бизровит извор. От селото до хижа „Руї“ има

шест километра. В началото пътят не е стръмен, а богата растителност наоколо привлича погледа. Вървим през букова гора, смесена на места с кучешки грян (*Cornus sanguinea*), брекиня (*Sorbus torminalis*), явор, (*Acer pseudoplatanus*), обикновен грян (*Cornus mas*), глог (*Crataegus monogyna*), мъжгрян (*Fraxinus ornus*), източен забър (*Carpinus orientalis*), леска (*Corylus avellana*), шестил (*Acer platanoides*), клокочка (*Staphylea pinnata*), черен бър (*Sambucus nigra*), офика (*Sorbus aucuparia*), ива (*Salix caprea*), алпийско френско грозде (*Ribes alpinum*), трепетлика (*Populus tremula*) и череша (*Prunus avium*).

Ботаникът има какво да види в характерната за тези височини гора, а



Ждрело на река Ерма

останалите, гори и да не разпознават растенията, трябва да са им благодарни. Пътят в по-голямата си част е закрит от дърветата и спасява главите им от лъчите на палещото лятно слънце. Склоновете към долината на реката са стръмни. По нея виждаме едрите чадървидни листа на хибридна чобанка (*Petasites hybridus*), високите стъбла на сръбското лютиче (*Ranunculus serbicus*), характерните кръгли съцветия и едри листа на сибирския девисил (*Heracleum sibiricum*). По бреговете на реката често се виждат едрите жълти цветове на красивия чернокок, виолетовите съцветия на горския ранилист (*Stachys sylvatica*), жълтите съцветия на планин-



Хижа Руй



Елвезиево кокиче

ския пащърнак (*Pastinaca hirsuta*), нагничат и червените плодове на малината (*Rubus idaeus*) и розовите съцветия на дивия коноп (*Eupatorium cannabinum*). Често срещаме едрите стъбла, кафяво-виолетовите тръбести цветове и едрите блестящи черни плодове на лудото биле (*Atropa bella-donna*). От горския подлес тук присъстват горският ечемик (*Hordelymus europaeus*), клонестото горско просо (*Milium effusum*), бенекениевата овсига (*Bromus benekenii*), блестящо зелените листа на копитника (*Asarum europaeum*), топчестите зелени съцветия на сукнената лугачка (*Dipsacus fullonum*). Виждаме и едрите жълти цветове на слабоногата (*Impatiens noli-tangere*) и белите цветове на ароматното енъовче (*Galium odoratum*). Ако идваме тук през пролетта, подлесът побелява от цветовете на елвезиевото кокиче (*Galanthus elwesii*). Често се срещат

мечият лук (*Allium ursinum*) и лисичината (*Corydalis solida*).

По скалистите места виждаме зелените перести листа на сладката папрат (*Polypodium vulgare*), едрите двоишно перести листа на мъжката папрат (*Dryopteris filix-mas*), както и тези на четинестия многоредник (*Polystichum setiferum*) и обикновеното изтравниче (*Asplenium trichomanes*). Покрай пътя чести видове са бялата зюлетница (*Erigeron annuus*) и бреговата острица (*Carex riparia*). От семейството на орхидеите по влажните места често се среща широколистният дремник (*Epipactis helleborine*). Погледът се спира на едрите жълти цветове на едроцветния напръстник (*Digitalis grandiflora*), на панонската гетелина (*Trifolium pannonicum*), стройните стъбла и наведени метлици на клонестата овсига (*Bromus ramosus*).



Широколист дремник

Над човешки ръст достигат стъблата на свещниковата паламида (*Cirsium candelabrum*), до нея виждаме едрите листа и бели съцветия на едрolistния равнец (*Achillea grandifolia*).

Пътят прави завой наляво и става по-стръмен. След малко достигахме пастървов рибарник. Голямо куче стои до постройките и лае заплашително. По силно наклонени тръби във водните басейни постъпва чиста вода от река Багровит извор. След още един завой пътят излиза на по-равно и не след дълго достигахме хижа „Руї“. Нагморската височина тук е 1508 метра, а местността се казва „Козина ливага“. По това време хижата беше затворена, затова сегнахме на скована гървена маса и пейки до заслон, разположен на двестата метра от нея. Докато хапвахме в ливагата пред нас виждахме ливагна тимотеїка (*Phleum pratense*), алпийска гетелина (*Trifolium alpinum*), бело-розовите цветове на прекрасния карамфил (*Dianthus superbus*), ризан (*Origanum vulgare*), истинско еньовче (*Galium verum*), миджурско червеноглавче (*Knautia midzorensis*). Откриваме и едрите виолетови цветове и насечени листа на мускусния слез



Миджурско червеноглавче



**Проф. д-р Димитър Димитров** е завършил биология в СУ „Св. Климент Охридски“. От 2001 г. досега е ръководител на отдел „Ботаника“ на Националния природонаучен музей – БАН. Интересите му са главно в областта на флористиката, таксономията, флорогенетичния анализ и фитоекологията.

(*Malva moschata*), зелените цветове на егрото зарниче (*Astrantia major*) и високите стъбла на белия бърдун (*Asphodelus albus*). От хижата се вижда цялото било над горната граница на гората. Тръгваме покрай телената ограда и навлизаме пак в гората. Преминаваме край каптаж и чешма със студена планинска вода – това е изворът на река Багровит извор. В гората срещаме високото стъбло и зелено съцветие на орхидеята овален тайник (*Listera ovata*), както и светлокафявата орхидея птиче гнездо (*Neottia nidus-avis*). След излизане на пътеката от горската част тя става доста стръмна, но вече виждаме близкото било. Преминаваме влажни субалпийски ливаги, където се жълтеят едрите цветове и широки листа на



Овален тайник

австрийския гив слънчоглед (*Doronicum austriacum*), високите стъбла на жълтата самакутка (*Aconitum lycoctonum*), червено виолетовите цветове на кървавия здравец (*Geranium sanguineum*), жълтите съцветия на златната пръчица (*Solidago virgaurea*) и алпийската шипка (*Rosa pendulina*). Всред тревата зърваме зелените стъбла и плодни кутийки на планинския крем (*Lilium jankae*), примамливите синьо черни плодове на черната боровинка (*Vaccinium myrtillus*), розово-червените съцветия на егратата телчарка (*Polygala major*) и белите цветове на ръомеровото плюскавиче (*Silene roemerii*). Единични дървета от австрийска офика (*Sorbus austriaca*), ниски храсти от сибирска хвойна (*Juniperus sibirica*), ветриловидно шапиче (*Alchemilla flabellata*) и горска тинтява (*Gentiana*

*asclepiadea*) виждаме малко преди да се изкачим на билото. Още малко усилия и сме на билото. Виждат се белите гранични прирамиди и много върхове – начело е Руї с пирамидата си, както и по-ниските Орловец (Орлов камък), Смилева чука (1540 м), Гребен (1514 м), Чукленик (1575 м), Ветрен (1456 м), Врх Тумба (1030 м). Субалпийските ливаги тук са от пензесо-ва власамка (*Festuca penzessii*), светлика (*Luzula campestris*), хрущялка (*Scleranthus neglectus*), прецип (*Chamaespartium sagittale*), дългоцветна лазаркия (*Asperula aristata*), гакийска теменуза (*Viola dacica*), полски рожец (*Cerastium arvense*), самогивска трева, хойфелиев нежит (*Jovibarba heuffelii*), австрийски зановец (*Chamaecytisus austriacus*), дълго-стъблена мащерка (*Thymus longicaulis*) и гребно обичниче (*Thalictrum minus*).

Усилията при изкачването си заслужават, защото панорамата, откриваща се от върха, е изпълнена с десетки планини, върхове, ждрела, котловини и села – както наши, така и в сръбска територия. Хижа „Руї“ се вижда като кибритена кутия. На изток са близките Стража и Лю-



Планински крем

баша планина, Вискяр, Люлин и конусът на Витоша. В южна посока са Власина планина, Милевска планина, Голо бърдо, Конявска планина, Стрешер, Доганица планина, Осоговска планина и Рила. На север се виждат Гребен планина, Влашка планина, Сува планина, Видлич, Чепън и връх Ком в Стара планина.

Връщаме се по същия път, но сега разстоянието от сегем и половина километра вземаме по-бързо. След село Ломница се отбиваме към природната забележителност „Ждрело на река

Ерма“. Бързите пълноводни води на реката са пробили варовиковите скали и са образували живописен каньон. По левия бряг над реката е изградена екопътека и няколко дървени стълби ни приближават над самата река. За почивка на туристите са поставени пейки, а за игра на по-малките им спътници има люлки и пързалки. Над десния бряг на река Ерма е прокопан тунел през Първата световна война. Това съоръжение е било част от предвиденото теснолинейно трасе, което да свърже Трън с Цариброд (днес Димитровград) в Сърбия. След Ньойския договор той остава в Сърбия, а теснолинейката така и не се построява. Отвесните скали от двете страни на каньона са катерачен обект за алпинисти. Двете скали на входа на ждрелото се издигат над реката на около 200 метра. Южната скала е Жилав камък, а от север е Църквището. Ако се изкачим по стръмната пътека на Църквището, ще излезем на плоска тераса, която по времето на траките е била светилище.

Най-тясната част на пролома е дълга около 100 метра и широка 4 метра.



*Ръмерово плюскавиче*

Иначе цялото ждрело е 2,8 километра, широко е около 50 – 60 м. По бреговете на реката дървесната растителност е от черна елша (*Alnus glutinosa*), бяла върба (*Salix alba*) и топола (*Populus nigra*). По склоновете има космат гъб (*Quercus pubescens*), източен габър, полски бряст (*Ulmus minor*), мъждрян, обикновен чашкогрян (*Evonymus europaeus*) и клен. Има няколко легенди за образуването на тази природна забележителност. Според едната проломът е разсечен от меча на самия архангел Михаил. След като разсякъл скалата на две, той докоснал с меч си един бук и от корените му потекъл бистър извор. Друга легенда е за силната любов на двама млади. Мара била дъщеря на богати чорбаджии, влюбена в красивия, но беден момък Рангел. Майката на Мара не одобрявала връзката. Младите решили да бягат, но майката ги проклела и те останали на двата бряга, без да могат да се доближат. „Украсени“ от тази приказка скалите навяват меланхолия. Тръгваме към град Трън, откъдето ни чака връщането към София.



*Хойфелиев нежит*  
Снимки: Авторът

Ако направим сравнение между флората на Руї планина с подобни средновисоки планини у нас като Кървав камък (Връх Било 1737 м), Милевска планина (Връх Милевец 1733 м) и Огражден планина (Връх Маркови кладенци 1523 м), ще видим, че макар и по-малка по територия Руї планина не им отстъпва по флорното си богатство. Общото между тези планини е, че са погранични и особено Руї е най-непосещаема от тях. Преди 30 години туризмът в този район бе не-

желателен и се изискваше специално разрешение от граничните власти за посещението им, но след демократичните промени това изискване отпадна и сега е необходимо само носенето на лична карта. Въпреки това планината все още е освободена от тълпите туристи и това донякъде е добре за растителното и животинското богатство.

От всички растения за флората на Руї планина с най-голям природозащитен статус е елвезиевото кокиче, което е с категория „застрашен“ вид и е защитено от Закона за биологичното разнообразие. Планинският крем е суббалкански ендемит, защото освен на Балканския полуостров се среща още и в Карпатите. Включен е в Бернската конвенция и е защитен от Закона за биологичното разнообразие с категория „почти засегнат“. Хойфелиевият нежит е със същата категория, както планинският крем. Балкански ендемит е миджурското червеноглавче. Рьомеровото плюскавиче е апенино-балкански елемент – среща се на Балканския и Апенинския полуостров. Орхидеите птиче гнездо, овален тайник и широколистния гремник са включени в Конвенцията CITES – която забранява търговията и продажбата на тези растителни видове. Многобройните лечебни, ядливи и декоративни видове растения, срещащи се в Руї планина правят нейната флора интересна за специалисти, а за всички – тази планина е красива и приятна за разходка и отгих. ■

## Паяци – конкуренти за книгата на Гинес



Паяк птицеед

Само до преди десетина години в учебниците и книгите по зоология се съобщаваше, че най-егрият съвременен паяк в света е един южноамерикански вид, известен като Паяк птицеед. Той обитава влажните тропически гори на Бразилия, южната част на Венецуела, Гвиана и Суринам. Открит и подробно описан е в науката още през 1891 г. от френския зоолог Пиер-Андре Латрею (Pierre-Andre Latreille) и е получил името птицеед поради факта, че понякога напада и се храни и с гробни птици, които издебва и улавя на земята. Научното му име е *Theraphosa blondi*, а популярното му английско име Голиат (*Goliath birdeater*) подсказва, че той е признат за най-егрия между познатите досега около 45 000 вида паяци в света.

Размерите на паяците Голиат наистина са впечатляващи и даже всяващи ужас в човека при неочаквани срещи с него: само тялото му е дълго до 11 – 12 см., а общата дължина на животното с крайниците достига до 30 см.! Масата на едрите екземпляри също е внушителна – до 170 грама, а гъстото покритие на тялото и крайниците с множество четинки внушава респект и в най-смелите любители на паяците. В интерес на точността трябва да отбележим, че тези

данни се отнасят само за женските екземпляри на Голиат, защото мъжките имат по-скромни размери.

В началото на 21 век специалисти арахнологи откриха и втори вид огромен паяк, този път от Азиатския континент и по-точно в горите на Лаос. Заради своите внушителни размери новият вид е наречен на английски Giant huntsman spider, което на български език означава Гигантски паяк – ловец. Той е истински активен ловец, който живее обикновено във входовете на пещери или скални укрития и не разчита само на ловните си паяжини и паяжинни мрежи, но търси, дебне и напада по-гробни безгръбначни животни по всяко време. Неговите размери също са доста внушителни и се дължат предимно на здравите му дълги крайници, които достигат на дължина до около 30 см. За разлика от едрите южноамериканските птицееди тялото му има по-скромни размери – само до 4 – 5 см. дължина. Негов откривател през 2001 г. е немският зоолог г-р Петер Йегер (Dr Peter Jaeger), а научното име на новият претендент за книгата на Гинес е *Heteropoda maxima*.

Досега официална регистрация и на двата вида в книгата на рекордите на Гинес няма, но в различни научни и популярни списания и книги и за двата вида се посочва, че те са най-достойната номинация за нея. Интересът на много любители и колекционери на екзотични животни към двата вида вече е повод за предлагане и на солидни суми за тях в Интернет. Те обаче вече са включени в списъците на редките и застрашени от изчезване видове животни в света и строго се контролира колекционерството и търговията с тях.

По Science News